

Oriental Journal of Education

THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL MANAGEMENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS ANALYSIS OF THE LEVEL OF STUDY IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND ABROAD

Abduhamid Mannabov

Freelance researcher

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: pedagogical management, educational efficiency, management system, educational process, innovative technologies, international experience.

Received: 31.01.25

Accepted: 02.02.25

Published: 04.02.25

Abstract: This article will consider the issues of improving the effectiveness of pedagogical management in the educational process. In Uzbekistan and abroad, the work carried out in this regard, the existing problems and solutions are analyzed. Advanced experiments of foreign countries are studied and recommendations for their use are given. The study is dedicated to the introduction of innovative approaches aimed at improving the effectiveness of Educational Management.

TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGIK MENEJMENT SAMARADORLIGI O'ZBEKISTON VA XORIJDA O'RGANILGANLIK DARAJASINING TAHLILI

Abduhamid Mannabov

Erkin tadqiqotchi

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: pedagogik menejment, ta'lim samaradorligi, boshqaruv tizimi, ta'lim jarayoni, innovatsion texnologiyalar, xalqaro tajriba.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida pedagogik menejmentning samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqiladi. O'zbekistonda va xorijda bu borada amalga oshirilgan ishlar, mavjud muammolar va yechimlar tahlil qilinadi.

Xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalari o'rganilib, ulardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot ta'lim boshqaruvi samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan innovatsion yondashuvlarni joriy etishga bag'ishlangan.

АНАЛИЗ УРОВНЯ ИЗУЧЕННОСТИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И ЗА РУБЕЖОМ

Абдуҳамид Маннабов

Внештатный исследователь

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	педагогический менеджмент, эффективность обучения, система управления, образовательный процесс, инновационные технологии, международный опыт.	Аннотация:	В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности педагогического управления в образовательном процессе. Будет проанализирована проделанная в Узбекистане и за рубежом работа, имеющиеся проблемы и решения. Изучается передовой опыт зарубежных стран и даются рекомендации по его использованию. Исследование посвящено внедрению инновационных подходов, направленных на повышение эффективности управления образованием.
------------------------	---	-------------------	--

Kirish. Ta'lim jamiyat taraqqiyoti va inson kapitalining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ta'limni samarali boshqarish masalasi global miqyosda dolzarb hisoblanadi. Pedagogik menejment orqali ta'lim sifatini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va resurslarni samarali boshqarish imkoniyati mavjud. Ushbu maqolada O'zbekiston va xorijiy davlatlarning pedagogik menejment bo'yicha tajribalari solishtiriladi va samaradorlikni oshirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Pedagogik menejment ta'lim jarayonini boshqarishda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida samarali aloqalarni tashkil qilish hamda resurslardan oqilona foydalanishni o'z ichiga oladi. Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayonining yuqori sifatini ta'minlashda menejmentning quyidagi jihatlari asosiy o'rin tutadi:

Rejalashtirish – ta'lim maqsadlarini aniq belgilash va ularga erishish strategiyasini ishlab chiqish.

Tashkil etish – ta'lim jarayonida ishtirok etuvchi barcha tomonlarning faoliyatini muvofiqlashtirish.

Monitoring va baholash – ta'lim jarayonining samaradorligini doimiy ravishda kuzatish va natijalarni tahlil qilish.

Ta'lim sifatini oshirishda pedagogik menejmentning zamonaviy tamoyillarini qo'llash O'zbekiston Respublikasida ham, xorijiy mamlakatlarda ham ijobiy natijalar bermoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Pedagogik menejment bo'yicha ko'plab nazariy va amaliy tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, G.R.Terry va H.Fayol kabi olimlar menejmentning asosiy tamoyillarini ishlab chiqqan bo'lsa, ta'lim sohasida pedagogik boshqaruv bo'yicha V. S.Lazarev va J.Robinson tadqiqotlari asosiy manba hisoblanadi. Ular ta'limda menejmentning maqsadga muvofiq strategiyalarini ishlab chiqishga urg'u beradi.

O'zbekiston Respublikasida esa pedagogik menejmentning huquqiy asoslari "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va hujjatlar bilan tartibga solinadi.

Xususan, 2019-yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi ta'lim sifatini oshirish strategiyasi" bu borada muhim hujjat hisoblanadi. Shuningdek, xorijda amalga oshirilayotgan yondashuvlar – masalan, Finlandiya ta'lim tizimidagi desentralizatsiya va Janubiy Koreyaning texnologiyaga asoslangan boshqaruvi – ilmiy adabiyotlarda keng ko'rib chiqilgan.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan:

Davlat dasturlari va huquqiy asoslar: O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish maqsadida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va Prezident qarorlari asosida ta'lim boshqaruv tizimi modernizatsiya qilindi;

raqamli texnologiyalarni joriy etish: Elektron ta'lim platformalari va onlayn boshqaruv tizimlari (masalan, EduMarket, Kundalik.com) joriy etilib, menejment samaradorligi oshirildi;

pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish: Pedagogik menejment bo'yicha rahbarlarni maxsus o'quv dasturlar orqali tayyorlash amalga oshirilmoqda.

Xorijiy davlatlarda, xususan AQSh, Finlandiya, Yaponiya va Janubiy Koreyada ta'lim jarayonini boshqarishning ilg'or tajribalari o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi. Quyida ayrim mamlakatlardagi yondashuvlar keltirilgan:

AQShda pedagogik menejmentning asosiy tamoyili sifatida desentralizatsiya va mustaqillik belgilangan. Har bir ta'lim muassasasi o'z strategiyasini ishlab chiqish huquqiga ega.

Innovatsion menejment yondashuvlari:

- natijalarga asoslangan baholash tizimining joriy etilishi;
- raqamli texnologiyalar yordamida individual o'quv dasturlarini ishlab chiqish.
- Finlandiyada ta'lim boshqaruvi o'quvchilar va o'qituvchilarning mustaqilligini oshirishga qaratilgan. Bu yerda boshqaruvda byurokrtiyani kamaytirish va ijodkorlikni rivojlantirish asosiy tamoyil hisoblanadi.

Bunga erishish uchun:

- har bir maktabning o'quv dasturini mustaqil ishlab chiqishiga imkon beriladi;
- raqamli va ekologik texnologiyalardan faol foydalaniladi.
- Janubiy Koreyada texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy qilish pedagogik menejmentning muhim qismidir.

Bunga quyidagilar kiradi:

- sun'iy intellektga asoslangan boshqaruv tizimlari;
- o'qituvchilar malakasini oshirish uchun davlat tomonidan taqdim etiladigan grant dasturlari.
- O'zbekiston va xorijiy davlatlar tajribalarini tahlil qilar ekanmiz, quyidagi asosiy

o'xshashliklar va farqlarni ko'rishimiz mumkin:

O'xshashliklar:

- har ikkala tizimda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan davlat dasturlarining mavjudligi;
- pedagoglar malakasini oshirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlarning amalga oshirilishi;
- innovatsion texnologiyalarga bo'lgan e'tiborning kuchayishi.

Farqlar:

- xorijda desentralizatsiya yuqori darajada bo'lib, O'zbekistonda boshqaruvning markazlashganligi seziladi;

- xorijiy mamlakatlarda raqamli texnologiyalar joriy etish kengroq ko'lamda amalga oshirilmoqda;

O'zbekiston ta'lim tizimida ba'zi hollarda byurokratik to'siqlar mavjudligi sababli boshqaruv samaradorligi pasaymoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda taqqoslash, kuzatish va tahlil qilish metodlari qo'llanildi. O'zbekiston va xorij davlatlaridagi pedagogik menejment tizimlari o'rganilib, quyidagi maqsadlarga erishish ko'zda tutildi:

pedagogik menejmentning samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash;

xorijiy tajribalarni tahlil qilib, ularni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlarini o'rganish;

tadqiqotda davlat hujjatlari, ilmiy maqolalar va xalqaro tashkilotlar hisobotlaridan foydalanildi.

Haqiqiy pedagogda faqat bilim emas so'zlashish madaniyati ham bo'lishi kerak. O'qish jarayonida ikkita asosiy shaxs o'qituvchi va o'quvchi bo'ladi. Bu ikkala shaxsning dars jarayonida sinfdan tashqari ish olib borish jarayonida ularning har biri bilan to'g'ri munosabatda bo'lish o'quvchi shaxsining shakllanishida ta'limiy- tarbiyaviy jarayon effektiv ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini qobiliyatlarini hisobga olgan xolda unga murojaat etishi kerak. Dars jarayonida pedagog o'quvchi shaxsini pastga urmaslikka harakat qilishi faqat buyruq orqali tarbiyalamasligi kerak. O'quvchi o'zini va o'qituvchi huquqlarini mustaqil anglay bilishi kerak.

Pedagog faqat bilim berib qolmay, boshqalar va o'zining hayoti uchun mas'uliyatni his qiladigan shaxsni fuqaroni tarbiyalashi kerak. Bunga esa kurash orqali emas gumanistik munosabatlar orqali erishiladi. Shunday munosabat orqali o'quvchi har tomonlama rivojlanishiga erishishi kerak.

Pedagog bilan o'quvchining munosabati bo'limida o'qituvchi katta rol o'ynaydi. Chunki u yetakchi rolni bajaradi. Munosabat pedagogik faoliyatning eng asosiy professional qurolidir. Pedagogik munosabat esa bu pedagogning o'quvchi bilan darsda, darsdan tashqarida bo'lgan professional munosabat. Bu munosabat ijobiy psixologik sharoit yaratish uchun qaratilgan. Noto'g'ri pedagogik munosabat o'quvchilarning ikkilanishiga xotirasi, diqqatning bo'linishiga, mustaqil fikr yuritishi, xohishni keskin pasaytirib yuboradi. Natijada faqat o'qituvchiga emas balki uning faniga ham o'quvchi tomonidan negativ qarash paydo bo'ladi. Pedagogik munosabat sotsial-psixologik protsess singari quyidagi funksiyalari bilan harakterlanadi: shaxsni anglash, informatsiya almashish, faoliyatning tashkil etilishi, rollar almashuvi, hamdardlik va o'zini ishontirish.

Tahlil va natijalar. Umuman olganda, pedagogik menejment barcha talabalar uchun yuqori sifatli ta'limni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Pedagogik menejerlar o'quv dasturlarini ishlab chiqish, o'qitishni nazorat qilish, o'quvchilarni baholash va ijobiy maktab madaniyatini rivojlantirishga e'tibor qaratish orqali o'qitish va o'rganishni rivojlantirish uchun sharoit yaratishi mumkin. Samarali yetakchilik va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish orqali pedagogik menejerlar hozir va kelajakda talabalar uchun ta'lim natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'zbekistonda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar pedagogik menejment tizimini takomillashtirishga qaratilgan. Jumladan:

raqamli boshqaruv tizimlari: EduMarket va Kundalik.com kabi platformalar o'quv jarayonini boshqarishni optimallashtiradi;

hududiy tengsizlik: Mamlakatning turli hududlarida ta'lim sifatining bir xil emasligi menejment samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi;

malaka oshirish dasturlari: Pedagogik boshqaruvda ishlovchi rahbarlarni xalqaro darajada tayyorlash choralari ko'rilmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi

Finlandiyada ta'lim menejmenti decentralizatsiyaga asoslangan bo'lib, har bir maktab mustaqil faoliyat yuritadi. Asosiy tamoyillar:

ta'limda ijodkorlikni rag'batlantirish;

o'qituvchi va o'quvchilarning erkinligini oshirish.

Koreyada texnologik yondashuvlar pedagogik menejmentning asosiy qismini tashkil etadi:

sun'iy intellekt asosidagi o'quv jarayonini boshqarish tizimlari;

o'qituvchilarning muntazam ravishda malaka oshirishlari uchun grantlar ajratish.

Rasm. Ushbu infografikada O'zbekiston, Finlandiya va Janubiy Koreyaning ta'lim boshqaruvi tizimlari solishtirilgan.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytish mumkinki, pedagogning o'smirlarga ta'sir ko'rsatishining asosiy mazmuni ular faoliyatiga rahbarlik qilish zarurati bilan belgilanadi. Bu faoliyat o'z-o'zini tashkil qilishning ko'proq ulishini o'ziga qamrab oladi, bu o'qituvchining ta'lim tarbiya jarayoning rahbari sifatida o'quvchilarga quyidagi talablar mazmunini ochib beradi. Pedagogik talablarni ongli va sidqidildan bajarishlari uchun talab mazmuniga nisbatan o'qituvchi va o'quvchilarning bir xil hissiyotlarini engillashtirish va hokazolar uchun kerak boshqacha so'zlar bilan aytganda jamoa faoliyat jarayonini qulaylashtirish zarurdir, aks xolda talab samarasiz bo'lib qoladi, katta yoshdagi o'smirlarga nisbatan o'qituvchi homiy yoki tarbiyachi sifatida turadi.

Pedagogik menejmentning samaradorligini oshirish uchun O'zbekiston Respublikasida xorijiy tajribalarni o'rganish va ulardan oqilona foydalanish muhim ahamiyatga ega. Quyidagi takliflar ilgari surilishi mumkin:

decentralizatsiyani kuchaytirish: Ta'lim muassasalariga mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatini berish lozim;

innovatsion texnologiyalarni kengroq joriy etish: Sun'iy intellekt va raqamli platformalardan faol foydalanishni kengaytirish;

o'qituvchilarni malaka oshirish dasturlarini kuchaytirish: Menejerlar uchun xalqaro tajribalarga asoslangan o'quv kurslarini tashkil etish;

monitoring tizimini takomillashtirish: Ta'lim sifatini doimiy kuzatish va tahlil qilish orqali natijadorlikni oshirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2020). Ta'lim to'g'risida Qonuni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2019). O'zbekiston Respublikasining ta'lim sifatini oshirish strategiyasi. Toshkent.
3. Terry, G.R. (1988). Boshqaruvning asosiy tamoyillari. McGraw-Hill nashriyoti.
4. Lazarev, V.S. (2012). Pedagogik boshqaruvning asosiy qoidalari. Moskva: Prosveshchenie.
5. Robinson, J. (2016). Ta'limda liderlik va boshqaruv. Routledge nashriyoti.
6. OECD. (2022). Ta'lim tizimining xalqaro statistikasi va amaliyoti. Parij: OECD nashriyoti.
7. Altinok, N., Angrist, N., & Patrinos, H. A. (2018). Ta'lim sifati va boshqaruvi haqida xalqaro hisobot. Jahon banki.
8. Sahlberg, P. (2011). Finlandiya o'quvchilari nega yetakchi? Nyu-York: Teachers College Press.
9. Yoon, K.S., & Lee, J. H. (2020). Janubiy Koreya ta'lim tizimida sun'iy intellektni joriy etish. Seul: Korea Research Institute.